

Úvodné slovo

Vážení naši čitatelia!

Všetkým Vám a Vaším blízkym chceme poďakovať za dôveru i uznanie autorom článkov a redakcii za snahu prinášať Vám prostredníctvom mesačníka SILOČIARY zaujímavé a podnetné informácie z oblasti ekonomiky a politiky. Všetky slová uznania i návrhy a podnety, ktoré nám viacerí z Vás prejavujú a odporúčajú, sú pre nás po vyjdení prvých piatich čísel SILOČIAR neoceniteľnou vzpruhou pre pokračovanie v úsilí o čo najvyššiu úroveň nášho/Vášho mesačníka.

Zároveň Vám chceme zaželať čo najpokojejšie dovolenkové, či prázdninové dni.

V modernom, dynamickom svete každý človek cíti, najmä v letnom období, potrebu vybočiť aspoň na krátky čas zo stereotypov bežného života, zmeniť prostredie, vycestovať, nabrat' vzpruhy do ďalších dní. Je to jav celosvetový, o čom svedčí neustály rozmach turistiky a cestovného ruchu. Zo služieb tejto ľudskej záľube a potrebe sa stalo významné odvetvie národného hospodárstva.

Na cestovnom ruchu (CR) sa podieľa mnoho odvetví ekonomiky a spoločenského života, o. i. bankové, poisťovacie, dopravné, ubytovacie, informačné, kultúrne, obchodné, vzdelávacie a bezpečnostné inštitúcie. Najviac je rozvinutý v ekonomicky najvyspelejších štátoch sveta. V rámci štátov OECD tvorí takmer 3/4 celkového celosvetového CR. Vedúce štáty sa v poslednom období zameriavajú na rozvoj tzv. „zeleného“ (orientácia na prírodné krásy, vidiek a pod.), kultúrneho CR a tiež cestovného ruchu pre seniorov a pre mladých ľudí.

Z jednotlivých štátov najväčší nárast v posledných rokoch zaznamenalo Japonsko, Česko, Maďarsko a Turecko. Podľa Svetovej organizácie cestovného ruchu (WTO) v r. 1998 cestovalo do zahraničia 635 miliónov ľudí. Príjmy z cestovného ruchu tvorili spolu 504 miliárd USD, čím je cestovný ruch na prvom mieste v oblasti exportných príjmov. Francúzsko, ktoré je najnavštevovanejším štátom sveta, zamestnáva v cestovnom ruchu takmer 600 tisíc pracovníkov a cestovný ruch vytvára okolo 7 % HDP štátu. Najdynamickejším regiónom sveta naďalej zostáva juhovýchodná Ázia, ktorá zaznamenala až 15 % prírastky v rozvoji cestovného ruchu.

Podľa štúdie WTO „Svet cestovného ruchu v roku 2020“ budú 10-mi najnavštevovanejšími štátmi sveta: Čína, USA, Francúzsko, Španielsko, Hongkong, Taliansko, Veľká Británia, Mexiko, Rusko, a Česko. Prognózy Slovenskej republiky nie sú v tomto smere optimistické!

Účasť Slovenska v cestovnom ruchu z medzinárodných hľadísk je napriek existujúcim prírodným a historickým podmienkam doteraz marginálna. Podiel cestovného ruchu na tvorbe HDP je nízky a jeho riadenie je na míle vzdialené inšpirujúcemu príkladu niektorých produkčných odvetví priemyslu a našich hokejistov aj individuálnych športov! Po

Bratislave sa zdravo začínajú prebijať na patričné miesto Vysoké Tatry. Ale úroveň komplexného vybavenia turistov (vrátane vedeckého turizmu) programom a službami tu a v ďalších kútoch našej vlasti volá po väčšej pozornosti zodpovedných. Štát ani súkromný sektor nepokročili výraznejšie od proklamatívnej k rezultatívnej politike a pružnej praxi v tejto oblasti.

Slovensko je jedna z najkrajších krajín na svete. Môže svojim návštevníkom na relatívne malom priestore ponúknuť popri neopakovateľných prírodných krásach unikátne pamätihodnosti historické i tradičné svetoznáme pohostinstvo. Len na to treba urýchlene vytvoriť potrebné podmienky. Ani jedna z doterajších vlád nevytvorila kompetentný orgán, spôsobilý proklamovanú podporu cestovnému ruchu premeniť na činy! Veľkými dlžníkmi v tomto smere zostávajú krajské i miestne inštitúcie a aj my občania.

Napriek niektorým problémom má Slovensko čo ponúkať, naša pohostinnosť si cudzincov podmanila a s obľubou sa k nám vracajú.

Obrovské škody aj pre cestovný ruch nám narobilo prerušenie výstavby diaľnic a iné vývrtky, ktoré sa od konca deväťdesiatych rokov valia na našu ekonomiku a spoločnosť.

Čoskoro sa staneme členmi Európskej únie so všetkými právami a povinnosťami, ale aj možnosťami efektívnejšie využiť náš potenciál pre aktívny i pasívny cestovný ruch. Na prospech nás aj našich nových partnerov.

Redakcia

Ekonomický komentár

Niektoré problémy adaptácie finančnej sféry na podmienky EÚ

Uplatnenie trhového mechanizmu v našej ekonomike vyžadovalo postupne prispôbiť predovšetkým organizačnú štruktúru celkovej finančnej sústavy, najmä deetatizáciou bankových a poisťovacích štátnych inštitúcií na akciové spoločnosti s prevažnou účasťou štátu. V rámci bankovej sústavy sa v prvom rade oddelila emisná činnosť od komerčnej činnosti.

Národná banka Slovenska, ako centrálna emisná banka, zabezpečuje stabilitu a kúpyschopnosť národnej meny najmä ovplyvňovaním regulovanej inflácie a ako taká má osobitné samostatné postavenie v ekonomike. Zároveň sústreďuje peňažné a devízové rezervy, sleduje vývoj platobnej bilancie s cieľom dosiahnutia relatívnej ekonomickej vyrovnanosti krajiny a kurzovej stability národnej meny voči zahraničným menám. Pomerne stabilná kurzová úroveň meny má osobitný význam pre rozvoj medzinárodných ekonomických vzťahov a pre finančný transfer kapitálu, najmä pre input priameho kapitálu.

Naša ekonomika vyžaduje na rýchly ekonomický rozvoj značný rozsah prílevu priamych zahraničných investícií, teda zahraničného rozvojového kapitálu a nielen doteraz prevažne realizovaný spôsob investovania vo forme portfóliového kapitálu. Teda nielen kapitál, ktorým sa získava vlastnícka účasť resp. úplné vlastníctvo už existujúcich organizácií najmä formou zahraničnej privatizácie (často aj rozhodujúcich a kľúčových odvetví ekonomiky, ako napr. energeticko-palivovej sféry, chemických a metalurgických gigantov), ale aj vo finančnej sfére.

V rozhodujúcej komerčnej bankovej a poisťovacej národnej sústave, ktorá dosiaľ existovala vo forme akciových spoločností s prevažnou majoritnou účasťou štátu resp. domácich spoločností, aktívny prílev zahraničného kapitálu má svoje pozitívne, ale aj negatívne stránky.

Viacere pozitíva súvisia s uplatnením súčasných globalizačných trendov vo svetovej finančnej sfére, ako aj inovačných procesov v inštitucionálnom, nástrojovom a telekomunikačnom mechanizme. Z hľadiska inovačných procesov v inštitucionálnej sfére sa kapitál koncentruje v medzinárodnom hospodárstve do väčších bankových a finančných inštitúcií, ktoré sú schopné manévrovať a uskutočňovať finančné transakcie enormného rozsahu, čím postupne ovládajú daný národný resp. regionálny finančný trh. Pokiaľ sa týka uplatnenia inovačných procesov v nástrojovom mechanizme, účasť zahraničného kapitálu v našich komerčných bankách umožnilo odborné zvládnutie všetkých inovačných a vo svetovom hospodárstve realizovaných finančných transakcií. Uplatnenie a vyžívanie novej výpočtovej a telekomunikačnej techniky v komerčných bankách podľa skúseností a za aktívnej zahraničnej kapitálovej účasti, podstatne urýchlilo a prinieslo úspory na nákladoch u prevažných bankovo-finančných operácií nielen vo vnútri ekonomického priestoru krajiny, ale aj v medzinárodných platobných vzťahoch. Za hlavné pozitívum účasti zahraničného aktívneho kapitálu sa jednoznačne považuje prínos na vybudovanie funkčne výkonného a moderného finančného trhu v SR s tendenciou reálneho zapojenia do finančného trhu eurozóny.

Za hlavné negatíva účasti a fungovania zahraničného kapitálu v komerčnom bankovníctve a poisťovníctve, za súčasného stavu našej ekonomiky, možno považovať dva faktory. Prvým je skutočnosť, že motiváciou pre účasť zahraničného kapitálu vo finančných organizáciách bolo, okrem iného, relatívne nízke ohodnotenie účastinného kapitálu spravidla pri výhodnej kurzovej relácii platobnej meny, spolu so záujmom získania akumulácie a jej transferu do materskej organizácie. Možno predpokladať, že veľmi nízke ohodnotenie základného kapitálu a najmä poisťných fondov (rezervy na úhradu škôd) sa realizovalo v prípade vstupu zahraničného kapitálu do Slovenskej poisťovne. Osobitne charakteristické sú outputy akumulácie z poisťovacej činnosti do zahraničných materských poisťovní. Ide o úniey značných možných rozvojových

finančných zdrojov do zahraničia. V prípade našich bánk VÚB a Slovenskej sporiteľne, zahraničné banky získali za osobitne výhodných finančných podmienok širokú sieť pobočiek vo všetkých dôležitých lokalitách SR. Po druhé zavedením zahraničného manažmentu uplatnila sa veľká personálna reorganizácia, ktorou sa uvoľnila masa bankových zamestnancov, čo pri vysokom stupni nezamestnanosti v SR je v súčasnosti mimoriadne citlivý problém. Okrem toho, zahraničný kapitál sleduje svoje záujmy a čo sa týka exportu, podporuje zahraničných podnikateľov a nie slovenských, vyrábajúcich na export.

Najdôležitejšia úloha v rámci procesu liberalizácie finančnej činnosti v intenciách budúcich potrieb účinného začlenenia sa sektora financií SR do menovo-finančného systému Európskej únie prináleží okrem MF, najmä Národnej banke Slovenska. Dobře rozvinutý finančný sektor v ekonomike krajiny, plní kľúčovú úlohu, podobne ako krvný obehový systém u človeka. Aktívne pôsobí na koordináciu ekonomických činností, na finančné transakcie, na disponibilitu kapitálu do investícií, na vytvorenie efektívnej bankovej sústavy a dozoru nad jej činnosťou. Ako centrálna banka, teda banka bánk, NBS kontroluje činnosť všetkých ostatných bánk v krajine. Liberalizačné tendencie v rámci globálnych finančných trhov vplyvajú na uskutočňovanie liberalizácie národných finančných trhov, čo zásadne vyvoláva tlak na zmiernenie regulácie zo strany NBS, najmä v devízovom hospodárstve. Činnosť NBS, okrem už spomenutých funkcií, spočíva hlavne na vytvorení adekvátnych podmienok pre začlenenie sa do finančného sektora EÚ s postupným vstupom do EMÚ, najmä v intenciách už prijatých smerníc príslušných orgánov EÚ.

Smernice EÚ na vytváranie jednotného finančného trhu z hľadiska aproximácie legislatívy v tranzitívnych ekonomikách sa sústredili do dvoch etáp. V prvej etape sa pre harmonizáciu noriem finančného trhu určili základné princípy, podmienky zakladania finančných inštitúcií a postupy pri realizácii daných princípov. V druhej etape sa smernice zamerali na ukončenie harmonizácie a na podmienky pre vytvorenie vnútorného finančného trhu EÚ. Treba zdôrazniť, že tieto dve etapy boli dosiaľ úspešne splnené. Začlenením SR v budúcom roku do EÚ sa zatiaľ neuplatní spoločná mena EUR, ale NBS bude naďalej emitovať Sk a uskutočňovať kurzové úpravy podľa systému ERM II ako to uskutočňujú terajšie tri členské krajiny EÚ, ktoré nie sú členmi Európskej menovej únie (EMÚ) a emitujú dosiaľ svoje národné meny.

Neskoršie očakávaný vstup SR do systému EMÚ prinesie uplatnením jednotnej meny EUR viaceré výhody, najmä z titulu eliminácie mnohých kurzových prepočtov podstatným znížením nákladov a počtu finančných transakcií, relatívnym znížením inflačného trendu v národnej ekonomike a pod. NBS sa zapojí do sústavy ESCB s vymedzenými kompetenciami, teda stratí viaceré kontrolné funkcie, najmä vlastnú emisnú činnosť.

Rezervované pre makroekonomiku

K návrhu Konceptie daňovej reformy na roky 2004 – 2006

Návrh daňovej reformy má podstatne širší rámec záberu než vyplýva z názvu ale aj obsahu verbálnych prejavov politikov. Vo svojich dôsledkoch sa priamo dotýka aj koncepcií ďalších reforiem, ako je koncepcia dôchodkovej reformy a koncepcia reformy sociálneho systému i zdravotníctva, ale napríklad aj zrušenia Národného úradu práce. Vlastne podmieňuje úspešnosť či neúspešnosť týchto reforiem v budúcnosti.

Vyplýva to z charakteru daňového systému a jeho dôsledkov, ktorý svojou podstatou je ekonomicko-sociálnym systémovým modelom. Navrhovaná koncepcia daňovej reformy však ignoruje tento ekonomicko-sociálny charakter a bazíruje na matematicko-ekonomickom systémovom modeli (zrozumiteľnejšie na fiškálnom modeli), ktorého nosným cieľom je naplnenie príjmov štátneho rozpočtu a nezvyšovanie, ba cieľovo zníženie jeho deficitu. V takomto modeli sa však stráca človek aj ako podnikateľ aj ako občan. Tomu je podriadená aj filozofia konštrukcie jednotlivých daní, bez prepočtov a dopadov vplyvu na podnikateľské subjekty a občanov. Je to technokratický model bez ohľadu na to čo v spoločnosti spôsobí alebo vyvolá.

Návrh jednotnej dane z príjmov (19 %) právnických a fyzických osôb svojou výškou sa javí ako pozitívny z hľadiska podnikania. Svojou vnútornou štruktúrou je však výhodný predovšetkým pre veľké podniky a v rôznej miere znevýhodňuje malé a stredné podniky a fyzické osoby podnikateľov. Samozrejme, že tento návrh môže prilákať zahraničný kapitál na Slovensko a automaticky sa natíska otázka, či to nie je hlavný zámer. Po Cypre (10 %), Írsku (12 %), Maďarsku (18 %) ide v rámci krajín OECD o štvrtú najnižšiu daň z príjmu.

Pokiaľ ide o daň z príjmu fyzických osôb zo závislej činnosti napriek navrhovaným odpočtom pre nízkopríjmovú skupinu, doplatia na to predovšetkým občania s nízkymi príjmami a získajú pracovníci s vysokými príjmami. To však má priamy negatívny dopad do spotrebiteľského dopytu a tým aj do predaja a využívania kapacít. To sa priemetne aj do bilančného zisku podnikov a tým aj do objemu dane z príjmov a tiež naplnenia sociálnych fondov.

Rovnako nepriaznivý dopad na podnikanie, jeho ziskovosť a tiež na spotrebiteľa, jeho životnú úroveň a úroveň spotrebiteľského dopytu, môže mať aj zvýšenie a ujednotenie DPH, ako aj zvýšenie spotrebiteľských daní a úprava cestnej dane. Tým sú vlastne ohrozené aj príjmy štátneho rozpočtu na roky 2004 – 2006. Napriek regulácii cien na začiatku tohto roka (rozumej zvýšenie), potvrdzuje to vývoj deficitu štátneho rozpočtu v tomto roku. Čiže

vyššie ceny a vyššie dane neznamenujú automaticky vyššiu úroveň zisku a tým aj vyššie príjmy štátneho rozpočtu. Skôr naopak. Navyše nikto zatiaľ v tejto mizérii nepoložil a nezodpovedal fundovane otázku, aká miera zdanenia zaručuje ešte fungovanie štátu a jeho inštitúcií.

Nutne sa teda vynára otázka, či ekonomické problémy možno riešiť a k prosperite spoločnosti (teda podnikov a občana), sa možno dopracovať rozširovaním verejnej chudoby a biedy. Navyše ujednotením DPH, hlavne po vstupe do EÚ štát sa dobrovoľne (či nedobrovoľne) zrieka fakticky jediného nástroja hospodárskej politiky, ktorý by mu bol zostal (EÚ nemá zatiaľ harmonizáciu DPH, ale len viac rokov platné odporúčanie). Je vcelku reálne, že týmto návrhom Konceptie daňovej reformy a jej čiastočnou realizáciou už od 1. júla 2003 a druhej etapy od 1. januára 2004, vláda sa vlastne snaží získať dodatočné príjmy do štátneho rozpočtu, ktorými čiastočne nahradí výdaje v štátnom rozpočte za náš členský príspevok do EÚ. Tento bude len sčasti nahradený zdrojmi z kohézneho fondu EÚ (fond súdržnosti). Zdroje zo štrukturálnych fondov EÚ budú totiž príjmami podnikateľských subjektov, obcí a vyšších územných celkov, pravda ak budú vo vlastných rozpočtoch mať zdroje minimálne vo výške 30 % na spolufinancovanie projektov.

Ing. Anton Bonko, podpredseda Rady NEZES

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Ekonomická dimenzia diplomacie

Pojem „ekonomická dimenzia diplomacie“ je pomerne široký, nejednoznačný. Spravidla sa ním rozumejú konkrétne všeobecné ekonomicko-politické, finančné, obchodné a investičné aktivity. My ho ponímame podstatne širšie - ako princíp a tiež ako systém formovania a realizácie ekonomických záujmov štátu a jeho subjektov v medzinárodných vzťahoch dvojstranných aj multilaterálnych.

Ekonomické hľadisko bolo v diplomacii v podstate takmer vždy prítomné a to tak v polohe všeobecnej – medzištátnej/medziregionálnej, či v rovine účastníckych inštitúcií – vysielajúceho, resp. prijímajúceho panovníka, štátu alebo medzinárodnej organizácie.

Táto ekonomická dimenzia diplomacie bola a niekedy býva aj v súčasnosti skrývaná/maskovaná rôznymi dôvodmi. V minulosti spravidla ideologickými, náboženskými, morálnymi, etickými, či rasovými. V posledných dekádach to bývajú najmä dôvody bezpečnostné, či ekologické, ale rovnako ako v minulosti i morálne – ochrana demokracie, ľudských práv, etnických menšín a podobne.

Známym faktom je, že koniec 20. storočia priniesol z historického pohľadu veľmi významné ukončenie globálneho bipolárneho delenia sveta. A spolu s tým aj nádej, že sa tým do veľkej miery odstránilo nebezpečenstvo vypuknutia svetovej vojny. Deväťdesiate roky však priniesli z pohľadu svetovej diplomacie viacero nových aspektov. K najvážnejším z nich patrí presun ťažiska diplomacie od klasickej politickej (frakovej), smerom k bezpečnostnej, legislatívnej a ekonomickej dimenzii. Pričom práve posledne menovaná dimenzia prelína celé spektrum diplomacie. A sú to práve najvyspelejšie i perspektívne ekonomické celky (vrátane USA, štátov Európskej únie, Japonska, Indie, Číny, Ruskej federácie atd.), ktoré výrazne posilňujú ekonomické zložky/misie na úkor ostatných zložiek zahraničnej služby svojich štátov. Konkrétnym presvedčivým dôkazom tejto tendencie je postup Spojených štátov amerických, ktoré presúvajú okolo dva a pol tisícky diplomatických postov z vyspelých do rozvojových štátov posilňovaním najmä ekonomických postov (prezident Clinton v New York Times to povedal jednoznačne, keď zdôraznil, že najviac je hrdý na úspech, ktorý dosiahol prepojením americkej zahraničnej a domácej politiky a tým vytvorením veľkého množstva pracovných miest: *“there is no longer an easy dividing line between foreign policy and domestic policy, that the world we’re living in doesn’t permit that luxury any more”*).

V Slovenskej republike máme v tomto smere – diplomaticky vyjadrené - značný kus cesty ešte pred sebou.

Je to jednak dôsledok „ťahania za kratší koniec“ pri „bratskom“ delení majetku zastupiteľských úradov federácie, medzinárodných pozícií (za všetky uvedme prípad degradácie pozícií hokejovej reprezentácie SR), ale aj odborníkov spôsobilých a ochotných dôsledne presadzovať záujmy samostatnej SR. Niektorí slovenskí diplomati dali prednosť ekonomicky výhodnejším a pracovne menej náročným podmienkam vo vybudovanej zahraničnej službe ČR.

Druhým dôvodom sú nekončiace dlhoročné dišputy a ťahanice o kompetenciách Ministerstva zahraničných vecí a Ministerstva hospodárstva pri SR najprv pri výbere odborníkov a neskôr pri hľadaní efektívnych ciest pôsobenia ekonomických radcov a efektívnosti ekonomických častí zastupiteľských úradov a misií SR v medzinárodných organizáciách.

Ďalším z dôvodov, ktoré sa negatívne odrážajú na nízkej úrovni a nedostatočnej ekonomickej výkonnosti zastupiteľských úradov SR, je predimenzovanosť politickej reprezentácie, ktorá v mnohom vyplýva aj z prekotnej výmeny odborníkov pri striedaní vládnych garnitúr v SR.

Ak má Slovensko dosiahnuť kvalitatívnu zmenu účinnosti zahraničnej politiky v ekonomickej oblasti, je potrebné hľadať cesty a dospieť k zhode koalíčných i opozičných reprezentácií aspoň na zásadných otázkach zahraničnej politiky a zahraničnej služby.

Zároveň je očividne nevyhnutné vymedzenie kompetencií a hlavne zodpovednosti medzi Ministerstvom zahraničných vecí, Ministerstvom hospodárstva a ďalšími

rezortmi a inštitúciami v ekonomickej časti medzinárodných vzťahov.

V súčasnosti v zameraní ekonomickej dimenzie diplomacie SR, podľa nášho názoru, prevláda najmä legislatívny prístup, najmä v multilaterálnej oblasti. Je to zrejme, napríklad, z osobitného dôrazu na

- prípravy na vstup do Európskej únie,
- prípravy na vstup do NATO,
- pôsobenie v Organizácii pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD),
- aktivity v rámci orgánov a projektov OSN,
- pôsobnosť v GATT/ WTO i v ďalších medzinárodných organizáciách.

Z hľadiska rozsahu ekonomiky a geoeconomickej a geopolitickej polohy Slovenska je úlohou slovenskej diplomacie (i pri tlaku aktuálnych úloh) osvojovať si a súčasne terajším podmienkam primerane aplikovať poznatky najúspešnejších zahraničných služieb. Hlavne zo skoršej histórie (napr. zo začiatku nášho letopočtu známy prvý diplomatický kódex Manu), či neskoršej francúzskej, britskej, ruskej, nemeckej a ďalších európskych a novej, dôraznej ekonomickej diplomacie USA. Veľmi pozoruhodná je pre nás ekonomická diplomacia Belgicka. V dostupnej literatúre (vrátane internetu: Historical Patterns in Economic Diplomacy) máme možnosť poznať na analýze troch storočí systém formovania, kontinuálneho sledovania a vyhodnocovania výsledkov ekonomickej diplomacie, ktorá je jedným z dôležitých pilierov úspešnej belgickej ekonomiky.

Úloha zahraničnej politiky SR a každého slovenského diplomata, práve v terajšej etape prípravy na vstup do EÚ, spočíva v oveľa intenzívnejšom, systematickom koncentrovaní a vyhodnocovaní poznatkov o predpokladoch efektívnej účasti SR v medzinárodných ekonomických vzťahoch. Na všestranný prospech.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc., predseda Rady NEZES

Osobnosti

MICHAL BOSÁK - úspešný americký bankár a národovec zo Šariša

Najznámejšími symbolmi obdivuhodného diela tejto jedinečnej slovenskej osobnosti sa stali dva jeho podpisy: na Pittsburskej dohode a na 10-dolárovej bankovke. Tento rodák z Okružleho (narodil sa 10. decembra 1869) v okrese Svidník, odchádzal do Ameriky ako 16 a polročný s jedným dolárom vo vrecku, toto základné „bohatstvo“ svojím tvorivým talentom, pracovitosťou a húževnatosťou zveľadil mierou vrchovatou až natoľko, že ho v roku 1976 pri príležitosti dvestoročnice USA zaradili medzi štrnásť najvýznamnejších Slovákov v amerických dejinách.

Začínal bez groša preberaním a triedením uhlia za 75 centov denne v meste Hazleton, neskôr pracoval v uhoľnej bani, na stavbe železnice, ako rozvážač piva v obchode až sa s malými úsporami pustil v roku 1893 do obchodu a

v Olyphante vytvoril spoločenské stredisko slovenskej kolónie. Z Michala sa stal postupne "Majk", ktorý pomáhal krajanom s lodnými lístkami ale aj finančnými transakciami. Ekonomický talent mladého biznismena zo Šariša sa prejavil naplno v tom, že si otvoril súkromnú banku MICHAL BOSAK PRIVATE BANK a agentúru lodných spoločností. Čoskoro sa stal známou osobnosťou. V roku 1902, keď mal Bosák 33 rokov, bol spoluzakladateľom CITIZENS BANK a v tom istom roku FIRST NATIONAL BANK v Olyphante, kde ho akcionári banky zvolili za člena predstavenstva.

Stal sa jej najväčším účastinárom a neskôr jej prezidentom. Meno tejto významnej osobnosti sa stalo známe najmä tým, že sa jeho podpis, ako prezidenta First National Bank, objavil na 10 dolárovej bankovke, ktorá bola vydaná 25. júna 1907.

Bosákov rozlet však pokračoval. V r. 1908 v Scrantone otvoril súkromnú banku a cestovnú agentúru. V roku 1912 vo Wilkes-Barre založil štátnu banku SLAVONIC DEPOSIT BANK a 1. novembra 1915 ako 46 ročný založil v Scrantone BOSAK STATE BANK. Bosákov banky a podniky sa rozrastali. Okrem spomínaných bánk bol zainteresovaný v Miners Savings Bank v Olyphante, Reading Liberty Bank v Readingu, American Bank and Trust Co. v Hazletone a v ďalších. AMERICAN STATE BANK v Pittsburgu založil s 200.000 dolárovým kapitálom.

Michal Bosák nebol však len bankárom. Bol to človek veľkých ideálov a myslel aj na budúcnosť Slovákov v Amerike aj vo svojej vlasti. Bol jedným z najagilnejších organizátorov a podporovateľom podujatí slovenskej komunity v Amerike. Počas prvej svetovej vojny v máji 1917 zorganizoval milióndolárovú zbierku „na agitáciu za samostatnosť Slovenska“, zúčastnil sa na pittsburghských rokovaníach v máji 1918 a jeho podpis je na známej Pittsburgskej dohode o zriadení česko-slovenského štátu. Uvedomoval si, že zárukou pokroku slovenských prisťahovalcov budú ich školy. Pre tento cieľ bola založená v roku 1927 v Danville, Slovenská katolícka Matica školská. Michal Bosák bol jej predsedom.

V roku 1920 pri svojej prvej ceste na Slovensko prispel na výstavbu viacerých škôl a opravu kostolov. Známa je aj jeho finančná pomoc Červenému krížu. Chcel pomôcť aj československému obchodu a za týmto účelom 31. augusta 1920 vznikla AMERICKO-SLOVENSKÁ BANKA. 60 percentný podiel v nej mala Bosak State Bank. Sídlo mala v Bratislave a 9 filiálok bolo po celom Slovensku. Jedna z nich bola v Prešove a je dodnes známa ako „Bosáková banka“.

Posledným verejným činom Michala Bosáka bola jeho účasť na audiencii u prezidenta USA, Franklina D. Roosevelta 3. februára 1937.

Životná púť tejto významnej osobnosti skončila o dva týždne po tejto udalosti 18. februára 1937. Jeho dielo a odkaz žije v Amerike rovnako ako v samostatnej Slovenskej republike.

Redakčná rada NEZES

Recenzia

Prof. Ing. Michal Baránik, PhD., Ing. Jozef Habánik:

Základy makroekonómie

**Vydal PhD. Milan Štefanko - Vydavateľstvo IRIS,
Bratislava, 2002**

Ekonómia (napriek tomu, že stále viac používa exaktné matematické metódy a modely umožňujúce v sofistikovanejšej podobe merať a formovať veličiny, z ktorých si vytvárame obraz o stave hospodárenia a chode hospodárstva) zostáva stále spoločenskou vedou. Veľký vplyv na hodnotenie ekonomických veličín má stále uhol pohľadu, z ktorého sa pozeráme na ekonomický systém, a ako interpretujeme fakty a čísla určitého ekonomického problému. Predmetom ekonómie je vedomá ľudská činnosť v určitom čase a priestore. Tá má mnoho podôb a preto má aj viac definícií, napriek ich teoretickému zovšeobecneniu. Platí to aj pre jej subsystemy. Ekonomická teória skúma ekonomický systém z rôznych uhlov a pohľadov. Niektorí autori hovoria o ekonomickom mechanizme. Nám však evokuje ozubené kolieska navzájom do seba zapadajúce a prenášajúce mechanické impulzy, spúšťajúce niektoré činnosti stroja v určitom časovom slede. Ako určitá metafora fungovania hospodárskeho organizmu je preto použiteľná len v obmedzenej miere, pretože najmä makroekonómia ako systém sa správa skôr stochasticky - pravdepodobnostne a nie kauzálne deterministicky.

Ekonómov primárne zaujíma ako funguje hospodárstvo ako celok a ako fungujú jeho časti. Tomu zodpovedá rozdelenie na makroekonómiu a mikroekonómiu. Publikácia, ktorá slúži zároveň aj ako učebný text pre študentov Trenčianskej univerzity, zaostrila svoje zorné pole na makroekonómiu, segment ekonomickej teórie, ktorý skúma celkové trendy v ekonomike a agregované správanie sa hospodárstva vyjadrené množinou individuálnych rozhodnutí ekonomických subjektov – domácností a firiem. Outputom tohto skúmania je formulácia zákonov potrebných na tvorbu hospodárskej politiky, na riešenie koncepcií budúceho vývoja, resp. odporúčaní na korekcie nežiadúcich odchýlok trajektórií smerujúcich mimo želaného hospodárskeho cieľa.

Publikácia je rozdelená do 14-tich kapitol. Prvá kapitola vysvetľuje predmet makroekonómie ako vedy, definuje makroekonomické veličiny a spôsoby ich merania. Druhá kapitola analyzuje subjekty tvoriace systém národného hospodárstva. Tretia kapitola pojednáva o národnom príjme, jeho tvorbe a užití. Štvrtá kapitola sa venuje agregátnemu dopytu a agregovanej ponuke, lebo makroekonómia sa snažia vysvetliť celostné správanie hospodárstva agregovaním, resp. spočítaním všetkých rozhodnutí individuálnych domácností a podnikov v hospodárstve a z toho predikovať agregátne správanie sa hospodárstva. V nasledujúcich štyroch kapitolách autori vysvetľujú ako

porozumieť silám, ktoré generujú rast a rozmach, resp. rast nezamestnanosti, inflácie a pod., ktoré spôsobujú recesiu a depresiu, prípadne až krízu. Model IS – LM je vysvetlený na krivkách IS a LM, reprezentujúcich rovnováhu na trhu tovarov (investície, úspory) a na peňažnom trhu (likvidita, peniaze). Kapitola č.10 vysvetľuje na dvoj- až štvorsektorových modeloch vnútornú ekonomickú rovnováhu, ďalšie dve kapitoly charakterizujú otvorené hospodárstvo a rovnováhu v otvorenom hospodárstve. Spotreba, úver, úspory a investície, mzdy - ceny - zamestnanosť sú analyzované v 13. a 14. kapitole.

Publikácia svojim teoretickým prístupom sa radí do hlavného prúdu ekonomickej vedy a bohato využíva exaktné metódy a modely pre jednoznačné pochopenie sledovaného problému. Pomáha odhaliť tajomstvá makroekonomickej kuchyne nielen študentom, ale teoreticky sa zorientovať a zdokonaľiť aj tým, ktorých sa najviac týka, tvorcom hospodárskej politiky na lokálnej i centrálnej úrovni.

Ing. Ivan Milko, PhD., podpredseda Rady NEZES

Mladí a veda

Veda a výskum v Európskej únii

Veda, výskum a vzdelávanie má v Európskej únii (EÚ) nepopierateľne prioritné miesto. Na presadzovanie a realizáciu vedeckovýskumných úloh EÚ slúžia Rámcové programy EÚ.

V súčasnej dobe sa realizuje Šiesty rámcový program (FP6), ktorý je na obdobie rokov 2002-2006. Začal sa 17. decembra 2002. Bol schválený Európskou radou (ER) a Európskym parlamentom. Dôležité je, že kandidátske krajiny (aj Slovenská republika) majú také isté práva a povinnosti ako členské krajiny Európskej únie.

Európsky výskumný priestor (European Research Area – ERA) je jedným z najdôležitejších pojmov, ktorý sa preplieťa celou štruktúrou FP6. Koncepcia ERA bola navrhnutá Európskou komisiou (EK) v januári 2000 a následne podporená ER na Lisabonskom sumite v marci 2000 ako centrálna zložka procesu rozvoja znalostnej ekonomiky a spoločnosti v krajinách EÚ na podporu rozvoja inovácii, konkurencieschopnosti, zamestnanosti, trvalo udržateľného ekonomického rastu a sociálnej súdržnosti.

ERA vychádza okrem iného z faktu, že informačné a komunikačné technológie hrajú čoraz dôležitejšiu úlohu pri posilňovaní konkurencieschopnosti európskej ekonomiky ako celku, ako aj pri zlepšovaní životných podmienok v Európe, zachovávajúc pritom európsky model spoločnosti.

Doterajšie rámcové programy EÚ boli nástrojom podpory a rozvoja spolupráce. Cieľom FP6 je posilniť príspevok k rozvoju vedeckej a technickej excelentnosti

v Európe – v krajinách EÚ aj v kandidátskych krajinách. Tento program by mal mať väčší efekt na inovačné procesy v Európe a na posilnenie integrácie výskumu v Európe. FP6 smeruje k realizácii ERA, berúc na zreteľ najmä podporu a urýchlenie inovácie v spolupráci so všetkými aktivitami realizovanými s týmto cieľom na národnej, regionálnej a európskej úrovni.

Vzťah medzi výskumnými aktivitami na úrovni EÚ a národnými výskumnými aktivitami sa mení. Implementácia FP6 v rokoch 2002 – 2006 si vyžaduje omnoho bližšie partnerstvo medzi EÚ a jej členskými štátmi.

Šiesty rámcový program obsahuje nasledovné princípy:

- Koncentrácia na vybraný počet prioritných výskumných oblastí, v ktorých aktivita na úrovni EÚ môže pridať maximálnu hodnotu.
- Definovanie rôznych aktivít spôsobom, ktorý posilní štruktúrovaný efekt na výskumné aktivity, realizované v Európe vďaka silnejšiemu prepojeniu s národnými, regionálnymi a inými aktivitami EÚ.
- Jednoduchšia a efektívnejšia implementácia programu, vrátane decentralizácie procedúr manažmentu.

FP6 má dva strategické ciele:

- posilnenie vedeckej a technologickej základne priemyslu
- posilnenie medzinárodnej konkurencieschopnosti.

So zámerom efektívneho dosiahnutia týchto cieľov FP6 je štruktúrovaný do troch hlavných blokov aktivít:

1. Integrácia a posilnenie európskeho výskumu
2. Štruktúrovanie ERA (výskum a vývoj, ľudské zdroje a mobilita, výskumné infraštruktúry a veda a spoločnosť),
3. Posilnenie základov ERA (koordinácia výskumných aktivít, rozvoj inovatívnych – vedeckých politík).

Pre realizáciu FP4 a FP5 v systéme manažmentu projektov bolo charakteristické, že akúkoľvek zmenu v bežiacich projektoch musela schváliť EK. Táto zbytočná neflexibilita a zložitosť mala často za následok omeškanie projektov. Navyše systém manažmentu projektov, ktorý sa hodí pre malé projekty, nie je adekvátny pre realizáciu veľkých projektov realizovaných na európskej úrovni.

Preto sa v rámci FP6 zavádza nový systém, ktorý by mal dať účastníkom projektov väčšiu slobodu a flexibilitu pre realizáciu ich spoločných výskumných aktivít.

Ing. František Vojtech

Euronormy a Slovensko

Voľný pohyb tovaru

Uzatvorením kapitoly o voľnom pohybe tovaru pri rokovaniach s Európskou úniou (EÚ) Slovenská republika urobila významný krok na vstup do EÚ. O tejto skutočnosti bola široká verejnosť informovaná prostredníctvom masovokomunikačných prostriedkov. O čom však verejnosť nebola dostatočne, resp. vôbec, informovaná sú záväzky vyplývajúce pre SR týkajúce sa vstupu tovaru z produkcie štátov EÚ na domáci spotrebiteľský trh.

Môžeme si položiť otázku, prečo by o týchto záväzkoch mala byť verejnosť dostatočne informovaná. Skôr než na ňu dáme odpoveď, je potrebné analyzovať doterajší postup uvádzania výrobkov na trh.

Už od roku 1968 v zákone č. 30/1968 Zb. o štátnom skúšobníctve v znení neskorších predpisov sa kládol dôraz na kvalitu výrobkov. Na tomto základnom kameni štátneho skúšobníctva boli vykonávané rôzne zmeny a úpravy aj cez vyhlášku č. 246/1995 o certifikácii výrobkov. Podľa týchto podmienok boli stanovené podmienky ochrany trhu do 31.12. 1999. Od 1.1. 2000 nadobúda účinnosť nový zákon č. 264/1999 Zb. o technických požiadavkách na výrobky, o posudzovaní zhody a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Obdobne bol upravovaný i zákon č. 90/1998 Zb. o stavebných výrobkoch, ktorého posledná úprava má číslo 521/2001 Z. z. Trhový dohľad nad kvalitou výrobkov vykonáva Slovenská obchodná inšpekcia. Na druhej strane neboli vytvárané (a keď, tak len náznakovo) predpoklady na vznik účinných mechanizmov samokontroly spotrebiteľského trhu.

Nové úpravy zákonov zjednodušujú vstup výrobkov na trh, nakoľko riešia posudzovanie bezpečnosti výrobkov na základe globálneho a modulárneho prístupu posudzovania zhody s porovnateľnými zákonmi EÚ.

Hlavnými zmenami oproti predchádzajúcim zákonom z pohľadu uvedenia na trh sú:

- či sa jedná o určený výrobok v zmysle zákona (t. j. či sa na výrobok vzťahujú ustanovenia zákona) posudzuje výrobca alebo dovozca,
- podľa charakteru výrobku sa stanovuje postup posudzovania zhody (posúdenie zhody môže vykonať aj sám výrobca),
- zákon definuje povinnosti výrobcu, dovozcu a distribútora pri uvádzaní výrobku na trh,
- povinnosť výrobcu alebo dovozcu u určeného výrobku pred uvedením na trh vydať vyhlásenie o zhode,
- zodpovednosť distribútora za uvedenie len bezpečného výrobku na trh,
- uvedenie výrobku na trh zahŕňa aj výrobky určené pre vlastnú potrebu.

Ako vyplýva z horeuvedeného textu, výrobca alebo dovozca preberá všetku zodpovednosť za uvádzaný výrobok na trh. Autorizované osoby vykonávajú posúdenie zhody iba v tých prípadoch, ak to vyžaduje zákon.

Zatiaľ nie sú na túto skutočnosť pripravené ani podnikateľské subjekty ani spotrebiteľ. Dôvody možno charakterizovať nasledovne:

- nedostatočne (finančne aj personálne) zabezpečený trhový dohľad,

- nízke právne vedomie spotrebiteľa,
- nízke právne vedomie podnikateľských subjektov,
- nedostatočné finančné a právne postihy pri zistení porušenia zákona,
- slabo fungujúce informačno-poradenské strediská pre spotrebiteľov i podnikateľov,
- nedostatočná spätná väzba: trhový dohľad – spotrebiteľ.

Všetky tieto uvádzané skutočnosti sú v štátoch EÚ samozrejmosťou. Strata dôvery zákazníka má často za následok ukončenie podnikateľskej činnosti. Preto je v záujme výrobcov vlastniť a poznať najnovšie normy s požiadavkami v oblasti kvality a bezpečnosti výrobkov. Musíme konštatovať, že u nás sa jedná v tomto smere skôr o výnimky. Zatiaľ sa autorizovaným osobám darilo rozprestrieť sieť a len občas sa prešmykla malá rybka s nekvalitným výrobkom. Väčšie obavy sú z pripravovanej dohody PECA medzi SR a EÚ, kde môže dôjsť k zaplaveniu trhu výrobkami, ktoré nespĺňajú základné bezpečnostné požiadavky.

Preto jednou z hlavných priorít subjektov, ktoré sa nejakým spôsobom podieľajú na posudzovaní výrobkov z hľadiska ich kontroly pri umiestňovaní na trh, resp. trhovom dohľade, je predísť možným negatívnym dopadom týkajúcich sa bezpečnosti a kvality výrobkov.

Jedinou cestou ako predísť týmto negatívnym dopadom je neodkladne začať s budovaním úzkej vzájomnej spolupráce tak so spotrebiteľmi ako aj s podnikateľskými subjektami. Je nesporné, že pokiaľ chceme, aby s nami niekto spolupracoval, musí:

- vedieť čo robíme,
- vedieť prečo to robíme,
- vedieť pre koho to robíme,
- dokonale sa s touto činnosťou oboznámiť,
- zapojiť sa do tejto činnosti,
- neustále sa oboznamovať s výsledkami tejto činnosti.

Iba splnenie týchto požiadaviek umožní založenie informačného centra, ktoré bude kompasom v neznámom teréne nových požiadaviek EÚ na kvalitu a bezpečnosť výrobkov uvádzaných na spotrebiteľský trh štátov EÚ, teda aj náš.

doc. Ing. Ján Kráľ, PhD., riaditeľ SKTC 129-VÚPC, a.s.,
Lignotesting